ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 5 րուբլ, կէս տարվանը 3 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ, Редакція „Мшакъ."

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 9—12 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզվով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառից մի կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տէրութեան կարգադրութիւններ։ — Թիֆլիսի Դումայի առաջին նստերը։ — Ներքին տեսութիւն, Դօկտոր Անդրէաս Արծրունու դասախօսութիւնը։ Հայոց Թատրօն։ Նամակ Երևանից։ Ներքին լուրեր։ — Արտաքին տեսութիւն։ Թիւրքիա։ Արտաքին լուրեր։ — Խառն լուրեր։ — Յայտարարութիւններ։ — Տեղեկացոյց։ — Բանասիրական։ Մատենագրութիւն։

ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետական խորհուրդը, Օրէնքների և Պետական Տնտեսութեան միացած Բաժիններում և նոյնպէս Ընդհանուր ժողովի մէջ քննելով Կովկասեան Կօմիտէտից ստացած առաջարկութիւնը Նորին Կայսերական Բարձրութեան Կովկասեան Փոխարքայի, Անդրկովկասի քաղաքներում Բարձրագոյն հաստատված կանօնադրութիւնը մտցնելու ձևի մասին, և համաձայնվելով Նորին Կայսերական Բարձրութեան եզրակացութեան էութեան հետ, հաստատեց հետևեալ կարծիքը՝

Թոյլ տալ Կովկասեան Փոխարքային մտցնել յունիսի 16-ի 1870 Թւի կանօնադրութիւնը Անդրկովկասեան քաղաքներում այն հետևողութեամբ որ Նորին Բարձրութիւնը աւելի յարմար կը համարէ տեղական հանգամանքներին, պահպանելով մի և նոյն ժամանակ հետևեալ ժամանակաւոր կանօններ՝ 1) Թիֆլիսի շինութեան մասը (строительная часть), մնում է մինչև մի նոր կարգադրութիւն, Թիֆլիսեան նահանգական Տնաշէն բաժանման իշխանութեան տակ։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԴՈՒՄԱՅԻ ԱՌԱՋԻՆ ՆՍՏԵՐԸ

Յունվարի 1-ին Նորին Բարձրութեան ներկայանալուց յետոյ, ձայնաւորները կանչվեցան Դումա, նորա բացման պրօտօկոլը ստորագրելու համար։ Այդտեղ ձայնաւորներին առաջարկվեցաւ տալ բարօն Ա. Պ. Նիկօլայիին Թիֆլիսի պատւաւոր քաղաքացիութիւն որ և ընդունվեցաւ։

Միւս օր, յունվարի 2-ին, ժողովը պ. Կարպեկվին լսելուց յետոյ, որ գեկուցանող էր մասնաժողովի, ընդունեց որ վարչութեան մէջ կը լինեն երեք անդամներ։ Նոյնպէս վըճռվեցաւ որ քաղաքային քարտուղարը ծառայելու է երեք տարի։

Յունվարի 8-ին Դումայի մէջ շարունակեցին քննել մասնաժողովի առաջարկութիւնները։ Մասնաժողովը նշանակած էր քաղաքագլխին 5000 ր. ռոճիկ, տեղակալ վարչութեան անդամին 3500 ր. իսկ մնացած երկու անդամներին 3000 րուբլ։

Երկար վիճաբանութենից յետոյ ժողովը վճռեց՝ քաղաքագլխին 4000 ր., վարչութեան անդամներից ամեն մէկին 2000 րուբլ, և տեղակալին քաղաքագլխի բացակայութեան ժամանակ աւելացնել 500 րուբլ և վերջապէս քաղաքային քարտուղարին, մասնաժողովի առաջարկութեան համաձայն, 2000 րուբլ ռոճիկ։

Ինչպէս մենք մեր անցեալ համարներից մինում ասացինք, մեծ ռոճիկ մեր երկրի մէջ՝ երկսայրի զէնք է։ Կարող են և այժմ շատ անխիղճ մարդիկ ընտրվել վարչութեան անդամներ, բայց երբ ռոճիկը 3000 էր նշանակված, աւելի էլ շանս կար որ այդ պաշտօնները մտնէին իրանց անձնական նպատակների հետևից ընկած անձինք....

Բացի սորանից ռոճիկի չափը (2000) սահմանվեցաւ աչքի առաջն ունելով նման պաշտօններ այլ հիմնարկութիւնների մէջ, օրինակ քաղաքային վարչութեան անդամին նման պաշտօն նահանգական վարչութեան մէջ (որ ստանում է 1900 ր.) և այլն։

Չը մոռանանք և այն որ մեր քաղաքային եկամուտը դեռ այնքան լաւ դրութեան մէջ չէ, որ մենք անհաշիւ ծախսեր անենք։

Գուցէ մէկ երկու տարից յետոյ, երբ կը համոզվենք որ քաղաքային եկամուտը աւելանում է, այն ժամանակ կարելի է և աւելացնել ռոճիկը անդամներին։

Մասնաժողովը երևի չը մտածեց, որ պակասեցնելով կանցելարիայի մէջ պարապողների Թիւը, որ կարողանայ իր անդամների վրա 9500 րուբլ ծախսել, նա սորանով առաջ չէր առնում այն դիպվածներին, երբ անդամները ներկայանալով ընդհանուր ժողով, կը պահանջէին իրանց համար օգնականներ, քարտուղարներ, գրողներ.... Յետոյ, որտեղից կը ծարվէին գումարները....

Ըռ հասարակ սա անխիղճ տնտեսական մի սիստեմա է, որ մի վարչական կազմակերպութեան մէջ մեծ պաշտօնեաներին աշխատում են շատ մեծ ռոճիկներ տալ, իսկ փոքրերին համեմատելով շատ աննշան։

Կան պարապմունքներ, ինչպէս օրինակ գըրապահի (бухгалтер) և գանձապետի (кассир), որը պէտք է լաւ վարձատրվին, եթէ ոչ անկարելի կը լինի օրինաւոր և փորձած մարդիկ ճարել այդ տեղերի համար։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴՕԿՏՕՐ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, յունվարի 12-ին, կէս օրին, Թիֆլիսի կլուբի (Մուխրանսկու տան) մեծ դահլիճի մէջ եղաւ դօկտօր Անդրէաս Արծրունու դասախօսութիւնը ծծմբի մասին։

Ինքն իրան դասախօսութիւնը կարող էր կատարելապէս աջողված համարվել, եթէ դասախօսը ստիպված չը լինէր մի և նոյն ժամանակ՝ և խօսել և հետևել քիմիական փորձերին։ Շատ ափսոս, որ նա չունէր մի օգնական, որ կարող էր դասի ժամանակ զբաղվել փորձերով և այդպէս միջոց կը տար դասախօսին բոլորովին ազատ խօսելու։

Կովկասեան ծծմբային աղբիւրներ յիշելուց, աղբիւրներ և ծծումբը քիմիական և գեօլոգիական կողմից նկարագրելուց յետոյ, դասախօսը անցաւ ծծմբի տեխնիկային գործադրութեան՝ մի կողմից վառօդի մէջ, միւս կողմից իբրև գլխաւոր տեխնիկական ույժ՝ այն է ծծմբային Թթու որ անհրաժեշտ է ամեն քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ՝ սապոն, Թղթի պատրաստութիւն, նաւթի մաքրումն և այլն և այլն։

Դասախօսը համեմատեց Սիցիլիայի և մեր Դաղստանի (Ագիւտա տեղում գտնվող) ծծմբային հանքերը և յիշելով որ Սիցիլիայի ծծմբի քանակութիւնը տարից տարի նուազվում է, նա բաւական մեծ յոյսեր յայտնեց մեր ծծմբային հանքի ապագայի վրա։

Պ. Արծրունին յիշեց որ իշխան Ալէքսանդր Երիստովն էր առաջինը, որ դրդեց մի ընկերութիւն Ս. Պետերբուրգում, Թէև վաղուց յայտնի, բայց անմշակ Թողած Ագիւտայի հանքերը բովգործելու յանձն առնել։

Դասախօսը կարծում է որ հանելով ծըծումբ, նրանից ծծմբային Թթու պատրաստելով (մի առանձին գործարան որ գիտաւորութիւն ունի հիմնել ընկերութիւնը), ընկերութիւնն էլ ինքն կը շահվի և մի նոր զարկ կը տայ մեր երկրի արդիւնաբերութեան գործին։ Պ. Արծրունին չը կարողացաւ իր զըգվանքը չը յայտնել դէպի մեր կապիտալիստների անտարբերութիւնը երկրիս ամեն արդիւնագործութեան վերաբերութեամբ և վերջացրեց իր խօսքը իր բոլոր յոյսը դնելով միայն արտաքին ույժերի, Ռուսաստանում և Արտասահմանում կազմվելու կապիտալիստների ընկերութիւնների վրա...

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՕՆ

Ամսոյս 12-ին Գերմանական կլուբի դահլիճում ներկայացվեցաւ յօգուտ տիկ. Սաթինիկի „Թուղթ Խաղացողի Կեանք" դըրաման։

Չը կամենալով կրկին ներկայացնել ընթերցողներին...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳՐՈՑ ՈՒ ԲՐՈՑ

կամ սասունցի Դաւիթ

Գրքոյկի առիթով, տպուած Կ. Պօլսում, 1874 ամի Գ. Վ. Սրուանձտեանցի աշխատասիրութեամբ։

Կարդալով Խորենացու խօսքերը, որով նա մեղադրում է իւր նախորդների անհոգութիւնը, Թէ նրանք չը Թողեցին որ և իցէ յիշատակարան հայերի պատմական անցեալից, ընթերցողը բոլորովին իրաւացի է գտնում ծերունի պատմագրի գանգատը։ Բայց նոյն իսկ Խորենացին չը կարողացաւ իրան ազատ պահել մի այդպիսի անհոգութիւնից, որի դէմ բողոքում է տասն ու իններորդ դարու սերունդը։

Խորենացին մեզ աւանդեց մեր նախնեաց պատմութիւնը, իսկ այդ ուրիշ ոչինչ չէր, եթէ ոչ լոկ ազգահամար իշխող անձերի։ Խօսվում է նրանց գործունէութեան մասին, երբ պատերազմ կայ, երբ յաղթում են, կամ յաղթվում են։ իսկ Թագաւորի ներքին գործերի, նրա օրէնսդրութեան և կառավարչական ձևերի մասին գտնում ենք խիստ աննըշան տեղեկութիւններ։ Պետութիւնը կազմող մարմինը—ամբոխը—չէ մտնում նրա պատմութեան մէջ. Ժողովրդի ընտանեկան և քաղաքական կեանքից մենք ոչինչ չենք գտնում։

Նոյն մեթօդին հետևեցին մեր և միւս պատմագիրները։

Թողեալ այդ, Խորենացին,—ակնարկելով իւր ժամանակի «գողթան, Թուելեաց, ցցոց, վիպասանաց» երգերի մասին, յիշելով հին զրոյցները և աւանդութիւնները,—տալիս է մեզ մի քանի կըտորվներ միայն այն Թանգագին ժառանգութիւնից, որոնց ամբողջութիւնը կարող էր լոյս քցել մեր ազգի խորին առասպելա-վիպական անցեալի վերա։

***

Արդեօք, մենք ևս նոյն մեղադրանքներին չենք ենթարկվելու, ինչով դատապարտում ենք մեր նախնիքներին, եթէ զրկենք ապագայ սերունդը գրականութեան այդ մասնից։

Մի այնպիսի անշարժ ազգ, ինչպէս եղել է և է հայը, նրա կեանքի ձևերը շուտով չեն փոխվում։ Մինչև այսօր պահպանել է նա իւր հին սովորութիւնները, մինչև այսօր նրա կեանքը լի է նախապաշարմունքներով։

«Գողթան երգիչների» ցամբիռը դեռ ոչ բոլորովին լռել է Հայաստանում. աշուղները և այսօր յիշեցնում են հին վիպասաններին։ Այդ կոյր հոմերոսները *) ժողովրդական բանաստեղծներ են։ Աշուղը, ժողովրդի սիրելին, իւր սազն առած, Թափառում է գիւղից գիւղ, քաղաքից քաղաք, երգում է ու հեքեաթներ է ասում։ Աշուղը գրագէտ մարդ չէ, բայց նա բերանացի գիտէ ամբողջ վէպեր. նա յանպատրաստից յօրինում է ամբողջ երգեր. նրա հոգու բխմունքը արտայայտութիւն է ժողովրդական ոգևորութեան։

Մտածում են արդեօք մեզանում հաւաքել և գրի անցուցանել աշուղների, այդ կենդանի հնադարանների մէջ պարունակված վէպերը և երգերը, որոնց նրանք մի օր իրանց հետ գերեզման կը տանեն։

Բացի դրանից, մեր ժողովրդի մէջ մինչև այսօր իրանց սկզբնական պարզութեամբ պահպանվել են՝ զանազան աւանդութիւններ, նախապաշտութիւններ, առասպելներ, զրոյցներ, երդումներ, անէծքներ, առածներ, առակներ, երգեր և այլ ծէսեր ու սովորութիւններ։ — դրանք այնպիսի խորին կապ ունեն մեր ամենահին անցեալի հետ, որ մասամբ կարող են լրացնել այն Թերութիւնները, ինչ որ նկատվում են մեր պատմագրութեանց մէջ։

Որպէս բնագէտը մի կենդանու քարացած ժանիքից կազմում է մի ամբողջ գաղափար նրա մարմնի կազմուածքի մասին, նրա ցջրհեղեղեան գոյութեան մասին, այնպէս և հետախոյզ հնագէտը մի ժողովրդական աւանդութիւնից կարող է եզրակացնել նոյն ազգի անցեալ կեանքի այս և այն ձևերը։

Թողեալ այդ, ժողովրդական աւանդութիւնները, նրա առասպելները և զրոյցները ծնունդ են ժողովրդի երևակայութեան, նրանց հաւաքածուն ներպառում է նոյն ազգի բանաստեղծութեանը։ Որովհետև մի ազգի բանաստեղծութիւնն այն ժամանակ միայն կենդանանում է և նոյն ազգի բնաւորութեան յատկանիշ կերպարանքն է ստանում, երբ նա ծագում է նրա աւանդութիւններից։

Մի կտորիկ ժողովրդական լեգենտայի վերա պօետը կարող է հիմնել իւր հոյակապ ստեղծագործութեան շինուածքը։

***

Դառնալով Գ. Վ. Սրուանձտեանցի գրքոյկին, մենք գտնում ենք նրան մինը այն աշխատութիւններից, որ իւր պարունակութեամբ բոլորովին համապատասխանում է մեր վերոյիշեալ մտքերին։ Գրքոյկը բաղկացած է 192 երեսից. յառաջաբանից յետոյ հեղինակը խօսում է հայոց գաւառական բարբառների մասին (առաւելապէս Տարօնի և Վասպուրականի նահանգների) և ցոյց է տալիս օգտաւէտութիւնը ժողովրդական բառեր հաւաքելու, այժմեան մեր գրականական լեզուն հարըստացնելու համար։

Բոլորովին համակրելով հեղինակին, մենք աւելի կընդարձակենք նրա միտքը, ասելով, որ միանգամայն սխալ է դատողութիւնը այն պարոնների, որոնք պնդում են՝ Թէ մեր այժմեան կենդանի լեզուն պէտք է կազմուի հին գրաբարից, և Թէ միմիայն գրաբարից պէտք է առնենք այն ամեն բառերը, որոնք հարկաւորվում են մեր այժմեան գրականութեան մէջ։

Այդ կարծիքը խաբէական է այն պատճառով, որ մի հին, գործածութիւնից ընկած լեզուի մէջ չեն կարող գտնուել այն բոլոր բառերը, որոնցմով կարելի լինէր արտայայտել մեր ժամանակակից գաղափարները։

Մի ազգի լեզուն աճում է և զարգանում է ներդաշնակաբար նոյն ազգի կեանքի և մտաւոր զարգացման հետ։ Որքան ընդարձակվում է նրա գիտութիւնը և արհեստը, այնքան աւելի առարկաների հետ ծանօԹանում է նա և այնքան աւելի անուններ ու բառեր է հնարում։ Այդ է պատճառը, որ վայրենի ազգերը հազար անգամ աւելի քիչ բառեր ունեն, քան Թէ քաղաքակրԹուած ազգերը։

Մեր գրաբար լեզուն ժողովրդի բերանում մեզ հասած կենդանի լեզուն չէ, որ նա կարողանար աճել, մշակվել և կատարելագործվել նրա կեանքի պայմանների հետ։ Մեր գրաբար լեզուն մի քանի տասնեակ դարերով առաջ մեռած լեզուն է, որ հասել է մեզ գրուած հին մատենագրութեան գաղղների մէջ։ Որեւմն նա արտայայտութիւն է այն

*) Աշուղ պարսից էշղ բառից է, որ նշանակում է բանաստեղծական ոգևորութիւն։ Աշուղներ կոչվում են և ժողովրդական երգիչները կամ սիրահարները։ Հայոց աշուղները մեծ մասամբ լինում են կոյր մարդիք, երևի նրա համար, որ կեանքի մէջ ուրիշ պարապմունք չը գտնելով, իրանց նուիրում են բանաստեղծութեան։

ցողներին ամբողջ պիէսայի բովանդակութիւնը որ նրանց արդէն ծանօթ է, մենք չենք կարող կրկին չը յայտնել մեր լի համակրութիւնը այսպիսի պիէսաների ներկայացմանը, որք թէև ուրիշ կեանքից վերցրած, բայց ներկայացնելով մարդու այնպիսի կրքեր, որոնք հասկանալի են ամենայն հասարակութեան, մեկ ուժեղ կրթողական ազդեցութիւն են գործում մեր ժողովրդի վերա: Ճշմարիտ է որ մեր ժողովրդին անմատչելի են նուրբ զգացմունքներ՝ նա ինքն նրանց չունենալով, նրանց բեմի վերա էլ հասկանալ չէ կարող—սա է պատճառը որ ամեն անգամ երբ որ պատահում են սրտաշարժ տեսարաններ, ժողովրդի գոնեա մի մասի մէջ լսվում է ծիծաղ... Դա մի հասարակութեան անկիրթ դրութիւն է. բայց ամեն ժողովրդի մէջ աւելի բարձր կրթութիւնը զարգացնում է մարդկային զգացմունքներ, նա աւելի զգալի է դառնում դէպի իր նմանների վիճակը: Իսկ անտարակոյս այսպիսի պիէսաներ աւելի քան որ և իցէ այլ միջոց կարող են յարուցանել ժողովրդի մէջ համակրութիւն դէպի ուրիշների վիճակը, նրան բարոյապէս ազնուացնել:

Եթէ չենք սխալվում ամսոյս 12-ին եղած ներկայացման ժամանակ այդ անզգայ ծիծաղը շատ նուազվել էր համեմատելով այլ ներկայացումների հետ և պիէսայի վերջանալուն պէս հասարակութիւնը երկար և ոգևորված ծափահարութիւններով վարձատրեց դերասաններին և մանաւանդ դուրս կանչվեցան նոքա, որոնց դերը համակրական էր, թէև մի քանի դէպքերում աննշան էր կատարած:

Ինչ ասել կուզէ, որ տիկ. Սաթինիկը իր դերը մի այնպիսի կատարելութեան հասցրեց, որ կարող էր բաւականացնել և մի հասարակութիւն, որ բարձր է Թիֆլիսցիներից: Յարգելի տիկինը մեզ կրկին ապացուցեց, որ նա կարող է ոչ միայն հասկանալ և զգալ մի դեր, այլ և նրա նշանակութիւնը զգալ տալ և հանդիսականներին:

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Երեւանի Հայոց Հոգևոր Դպրոցի հոգաբարձուաց երեք ամեայ անգործունէութեան շրջանը լրացած լինելով, հետզհետէ զարթնում է հարցը նոր հոգաբարձուների մասին: Առ այժմ մեր քաղաքը զուրկ լինելով այնպիսի անձինքներից, որոնք կարող են արժանի համարուիլ այդ պաշտօնը կատարելու, գլուխ կրկին անգամ վիճակուելու է այդ պաշտօնը կամ այժմեան հոգաբարձուներին, կամ նոցա պէս մի քանիսին: Իսկ նոր սերնդի դրութիւնը հասարակութեան մակերևոյթից ստոր լինելով՝ նա դեռ ևս քաղաքացի կոչուելու իրաւունք չունի: Միակ միջոցը որով կարող ենք փրկել մեր Դպրոցը իւր այժմեան աննախանձելի դրութիւնից, որ ամբողջ Արարատեան աշխարհի մտաւոր զարգացման կեդրոնն է համարվում, աշխատելու ենք գտնել մի արժանաւոր տեսուչ, մի եռանդոտ երիտասարդ, որը հոգաբարձուների հետ մի սրտով և մի հոգով ջանք անէին բարւոքել Դպրոցի թէ նիւթական և թէ ուսումնական մասը:

Ներեցէք ինձ կրկին մի քանի խօսք արտայայտել Երեւանի հայ ժողովրդի վերայ նորա անտարբերութեան և անհոգութեան մասին դէպի պարսիկները. այդ մի պարտք էր ինձ վրա թողած որի կատարելը խոստացել էի նախնթաց նամակներիս մէկում: Այն նիւթերը որոնք կազմում են մարդու կեանքի անհրաժեշտ պիտոյքները դոցա վաճառելը մեր քաղաքում կատարւում է պարսիկների ձեռքով, պարսիկներն են վաճառում այստեղ միսը, սոցա ձեռքին է գտնւում ցորենի գլխաւոր շտեմարանները հետևապէս և հացի խանութները, բայց թէ ինչու մինչև այսօր Երևանի վաճառանոցում (բազարում) ամեն ժամանակ չենք գտնում ղենարանում միսը և խանութներում հացը, այս այն յետաղէմ հարցերից մինն է, որի վերա երևանցին դեռ ևս ուշք դարձնելու կարիք չունի: Հասարակաց շահը երբէք չէ գրաւում մեր հարուստների հարցասիրութիւնը քանի որ այդպիսի խնդիրներում նա չէ շօշափում իւր անձնական օգուտը կամ իւր սեպհական գրպանին քանի մի կոպէկ նուիրուիլը:

Ինչպէս վերը պատմեցի հացի և մսի վաճառելը, մեր քաղաքում կատարվում է պարսիկների ձեռքով, այսօր եթէ Երևանի վաճառանոցում ծախվում է խալվարը (100 լիտր) 12 մանէթ ցորեն, մենք գնում ենք հացը այն գնով, որով հացավաճառը վաստակում է այնքան փող որքան տրված էր ամբողջ խալվարին, այդ ևս մենք կգնենք ուրախութեամբ, եթէ հաց ուզած ժամանակդ գտնես միշտ: Հացավաճառները չը բաւականանալով այս վաստակովը, նոքա ամսի վերջերում պակասցնում են թխուած հացի քանակութիւնը և այնպէս պատահում է որ ամեն հացավաճառի մօտ կանգնած խուռն բազմութիւնը փողը ձեռքերին, հաց են խնդրում, բայց չը կայ, նոքա այս կերպով հետևում են իրանց գլխում դարսած նպատակին, ապահով լինելով որ չեն յայտնուիլ վաճառողներ և անճարացած կրկին կավելացնուի հացի տակսան: Եթէ պատահում է այդպիսի հանգամանքներում ոստիկանութիւնը ճնշել է տալիս նոցա, այս վերջինները չեն վհատում, ըստ որում առաւել զօրեղ միջոցներ ունեին գործելու, որին ձեռնամուխ լինելով այլ ևս իրանց գործի մէջ չեն վրիպում: Հացավաճառ Պարսիկը ցորենի գինը (մաղանդեն) բարձրացնելու նպատակաւ իրա սեպհական ցորենը դուրս է բերում շտեմարանից, յանձնում է մի որ և իցէ գիւղացու, մի և նոյն ժամանակ պատուիրում է տանել վաճառանոց և սովորական գնից աւելի թանգ ասել. գիւղացին էլ իհարկէ քաջալերուած նրա խոստացած մի քանի աբասուց, տանում է ցորենը նշանակուած տեղը, սպասելով նորա հարազատ գնողին: Ահա չանցած կէս ժամ, երկայն վերարկուն ծածկած, արշնաչափ գտակը գլխին, չուկայի մի ծայրից, վերարկուի թեւերը մեծ չարժման մէջ, գիմում է վաճառանոց մինչ միամիտ հաշիներից, սա առանց ուրիշ ցորենների գինը հարց ու փորձ անելու ուղղակի կանգնում է իւր բարեկամի մօտ և հարցնում է խալվարի արժէքը, նա էլ իհարկէ մի ընդհանուր զարմանք պատճառող գին է արտասանում, թէև հաշին սովոր էր 10 կոպէկանոց ասած բանին կէս ժամի չափ ծախողի գլուխը տանել, որպէս վր ասած գնից երկու կոպէկ պակաս առնէ, բայց այս հանգամանքում մի անսովոր քաղաքավարութիւն է բանեցնում և գիւղացու խօսքը առանց հակառակելու ընդունում է: Կէս ժամից յետոյ ցորենի պարկերը իրանց նախկին բնակարանումն էին: Սոյն այս օրինակին համաձայն է վարվում և մսավաճառը, տարվան ամենագեղեցիկ ժամանակ խոտի ամենաառատ ժամանակ, ոչխարը որը շատ չնչին գնով է վաճառում թարաքեամեն,—մենք գնում ենք մսի փունտը 5—6 կոպէկ որովհետև գիտէ վաճառողը միայն ինքն է, և լիակատար իրաւունք ունի ինչ գնով կամենայ նոյն գնով վաճառել:

Գուցէ շատերը մեղադրելու լինեն մեզ, այս պարտականութիւնը ոստիկանութեան վրա գցելը. այդպիսիներին ես հիմնովին սխալուած կը համարեմ: Պարսիկը զանազան կողմնակի և աններելի միջոցներով աշխատում է վերջին ուժով հացի և մսի գինը բարձրացնել, եթէ ոստիկանութիւնը ընդգում է մի որ և իցէ գնով վաճառելը, նա չէ յօժարում, փակում է բոլոր իրա խանութները և ամբողջ մի քաղաք թողնում առանց հացի և մսի, բացի եթէ մեր հարուստներից մի քանիսն պարապեցնէին մի գումար այս երկու նիւթերի վաճառմամբ, այն ժամանակը հարցնում ենք ինչ կարող էին անել պարսիկները իրանց այս տեսակ վարմունքով, նոքա կամ պէտք է խոնարհէին հասարակաց պահանջին, կամ փակէին իրանց խանութը:

4 յունվ. Ա. Եր.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունվարի 5-ին վերադարձան Թիֆլիս Պարսկաստանից՝ պօլկօվնիկ Ստէբնիցկի և դր. Սիվէրս, որոնցից առաջինը գնացած էր Վէներայի արեգակի երեսից անցնելը դիտելու համար, իսկ երկրորդը գեօլոգիական հետազօտութիւնների համար:

***

Կիրակի, յունվարի 12-ին, ժամը 12-ին կէս օրվայ պ. դ. Անդրէաս Արծրունին կարդաց իր դասախօսութիւնը Մուխրանսկու տան (կլուբի) դահլիճում: Ժողովուրդը բաւական շատ էր:

***

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Դօբրօվօլսկուց նրա վիճակագրական աշխատութիւնը «Հողերի վիճակագրութիւնը ժամանակաւոր պարտաւորեալ շինականների Թիֆլիսի նահանգի» (Поземельная регистрація временно-обязанныхъ крестьянъ Тифлисской губерніи): Այս հետաքրքիր աշխատանքի մասին յոյս ունենք խօսել մի այլ անգամ:

***

Թիֆլիսի այրված թատրոնական շինութիւնը, գոնէ շինութեան խանութների մասը, արագ կերպով է նորոգվում, այնպէս որ քանի մի շաբաթից յետոյ Թամամշօվի քարվանսարան իր հին տեսքը նորից կը ստանայ, դառնալով նորից Թիֆլիսի առևտրական կենդրոն:

***

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Սեդրակ Մանդինեանից (որ տեսուչ է այժմ Ներսիսեան դպրոցում) մի տետրակ հետևեալ վերնագրով՝ «Դպրոցական սահմանադրութիւն» (գինն է 25 կոպ.):

***

Ուշադրութիւն ենք դարձնում այս համարում տպված Երեւանից ստացած նամակի վրա: Ինչպէս երեւում է ամեն տեղ հայեր չեն, որք ուրիշ ազգերին են հարստահարում՝ Երեւանի նահանգում Թուրքերն են հարստահարում միացած բնակիչներին: Եւ սա մի անողորմ, սարսափելի հարստահարութիւն է:—Միայն մենք կարծում ենք որ մեր նամակագիրը լաւ կանէր, գաղափարները չը խառնելու համար, Թուրք ասէր, որովհետև այն մահմետական ազգը որ Երեւանումն է բնակվում Թուրքեր են, կամ Թաթարներ, և ոչ թէ պարսիկներ...

***

Ագուլիսից գրում են մեզ որ ներկայ յունվար ամսին լինելու է այդտեղի օրիորդաց դպրոցի մէջ հարցաքննութիւն, որից յետոյ պէտք է բացուի ուսումնարանի երկրորդ դասատունը:

***

Նոր-Նախիջևանից գրում են մեզ որ զինուորագրութեան համար վիճակ հանելու օրը, քաղաքից և նրա հինգ գիւղից կային 278 կանչվածներ, որոնք պէտք է իրանց վիճակը հանէին: Այդ թւից միայն 58 մարդ առնվեցաւ զինուորական: Թղթակիցն ասում է՝ վիճակ առնողները համարձակ և ուրախ երեսով կառաջանային իրենց վիճակն հանելու...

***

Բագուից գրում են մեր լրագրին, որ այդտեղի հայ հասարակութիւնը դիտաւորութիւն ունէր տալ մի հայոց ներկայացումն, բայց ամեն կողմից արգելքներ է պատահում՝ կլուբը, որ առաջ էժան էր առնում իր դահլիճի համար, այժմ ոչ թէ

ժամանակուայ դրութեան, որպէս մտածում էր և գործում էր հայը:

Թողնել այդ, նոյն գրքերը, որոնց միջոցով հասել է մեզ գրաբար լեզուն, չեն պարունակում ներկարագրներ իրանց ժամանակի կենսական բոլոր երևոյթների: Մեր հին մատենագրութիւնը կազմուած է պատմական և կրօնական գրքերից, որոնց պարունակութիւնն այնքան միակողմանի և համանման է, որ մի և նոյն բառերին հանդիպում ես ամեն տեղ: Նրանց մէջ պակաս են, օրինակ, բառեր տնտեսական և ընտանեկան կեանքի, նրանց մէջ շատ չը կան գիտնական, արուեստագործական և հոգու զգացմունքներ արտայայտող բառեր, որովհետև այդ առարկաների մասին խօսվում է կամ խիստ սակաւ, կամ ամենևին ոչ:

Բառերի մի փոքր ընդարձակ հաւաքածու տալիս է մեզ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը, որովհետև նրա պարունակութիւնն աւելի բազմակողմանի է:

Իսկ ժողովրդական լեզուի մէջ մեծ մասամբ կարելի է գտնել այն բառերը, ինչ որ պակասում են մեր հին գրքերից հաւաքած բառարաններում: Մտիր գիւղացու խրճիթը, նրա տնտեսական բոլոր կահ-կարասիքը նրա լեզւում ջոկ-ջոկ անուններ ունեն: Գնա երկրագործի մօտ, նա իւր գութանի և արօրի բոլոր պարագաների անունները կասէ քեզ. նա կասէ քեզ ժամանակների անունները երբ նա ցանում է, նա կասէ քեզ այս և այն յատկութիւն ունեցող հողերի անունները: Ուզում ես ծառերի, թփերի, պտուղների անուններ գիտենալ, գնա անտառների մէջ բնակվող շինականի մօտ, նա բոլորը կասէ քեզ: Ուզում ես ծաղիկների և խոտերի հետ ծանօթանալ, հարցրու խաշնարած հայից, նա կասէ քեզ՝ ոչ միայն իւր սարերի և դաշտերի բոյսերի անունները, այլ և նրանց բժշկական յատկութիւնները: Մի խօսքով, դու գիւղացի հայի լեզուի մէջ կը գտնես՝ նրան շրջապատող բնութեան շատ առարկաների անունները և կը լսես նրա կարծիքը իւրաքանչիւրի մասին:

***

Այնուհետև հեղինակը նկարագրում է մի շարք խիստ հետաքրքրական աւանդութիւնների, որոնց մէջ դեռ նշմարվում են հետքերը մեր հեթանոսական անցեալի: Աւանդութիւններից մի քանիսը ունեն դիցաբանական նշանակութիւն, այդպէս է այն գեղեցիկ լեգենդը, որ պատմում են Մշու դաշտի բնակիչները Աստղիկի մասին: Թէ Աստղիկը սովորութիւն ունի ամեն գիշեր Եփրատի 1) մէջ լողանալու, թէ հայոց կտրիճները կրակ են վառում Դաղօնաց լերան վերա (դա հանգած վուլկան է) որ նրա մարմնի չքնաղութիւնը տեսնեն: Գեղեցիկ դիցուհին ամբողջ այն միջնավայրը պատում է մշուշով (մառախուղով) և իւր մարմինը անտեսանելի է անում սիրաբորբոք տարփածուներից:

Այդ պատճառաւ Մշու դաշտի հորիզոնը մշուշով պատած է և այդ մշուշից երկիրը կոչվեցաւ Մուշ: Իսկ ժողովրդական երգը ասում է՝

«Մշու սարեր մշուշ է
«Իւր հողն ու ջուր անուշ է:»

Առհասարակ, հեղինակի ասելով, Տարօնի և Վասպուրականի մէջ շատ նուիրական սարեր, բլուրներ և ժայռեր կապ ունեն Աստղիկի անուան յիշատակի հետ:

***

Լէզք, կամ Ցարալէզ դիք, յայտնի են մեր պատմութեան մէջ, որպէս լիզելով մեռած մարմինները կենդանացնողներ. վերջին անունը նրանք ստացան գուցէ այն դէպքից յետոյ, երբ Շամիրամի աղերսանօք հրաւիրուեցան լիզել պատերազմումը ընկած իւր սիրելոյ—Արայի վէրքերը և կենդանացնել նրան: Որովհետև Արալէզք նշանակում է Արային լիզողներ: Երևում է, այդ աստուածների պաշտօնն էր լինամք տանել աւելի կռուի դաշտումը ընկածներին, նրանց վէրքերը բուժելու համար.—այդ իհարկէ մի խրախոյս էր դէպի պատերազմը:

Հայերը Լէզք անունով կուռք էին պաշտում այն բլուրի վերա, ուր այժմ դեռ մնում են Լէզքայ ամրոցի աւերակները, որոնց քարերը պատած են բևեռագրներով: Հեղինակը ասում է՝ քանի տարի առաջ պղնձէ արձաններ և այլ հնութիւններ գտնուեցան այնտեղ:

Նոյն բլուրի վերա, ուր առաջ Լէզքերի մեհեանն էր, այժմ կանգնած է Ամենափրկչի մատուռը և Աշխարհամատրան կիւրակէին մեծ տօնախմբութիւն է լինում այնտեղ: Այդ իհարկէ, կռապաշտութիւնից դէպի քրիստոնէութիւն անցած, մի հին սովորութիւն է:

Շամիրամի անունը նոյնպէս դեռ ոչ բոլորովին անհետացած է այն տեղերից, և այժմ Շամիրամ անունով մի գիւղ կայ Գրգուռ լերան մօտակայքում: Արտամիտու մօտ մի ահագին ժայռ կայ, որ կոչվում է Ցամքար, որոյ մասին խօսվում է, թէ Շամիրամ այն ժայռը իւր ծամերուն կապելով, պարսաքարի պէս Վանայ բերդից նետել է մինչև այնտեղ:

***

Տարօնը և Վասպուրականը, որպէս այն ասպարէզը, ուր հանդիսացաւ մեր Հայկ դիւցազնի պատերազմը Տիտանեան Ներրովթի հետ, մինչև այսօր անթիւ յիշատակարաններով կապուած են այդ հսկայների անունների հետ: Նեմրութայ 1) լերանը նայելով, մշեցի հայը ցոյց է տալիս իւր որդուն «Բէլի ուղտերի քարւանը» 2) նրա զօրքերը, որոնք Աստուծոյ հրամանով քար դարձան: Նա ասում է՝ կռապաշտ թագաւոր էր Բէլը, իրան Աստուծոյ տեղ դրեց և եկաւ մեր թագաւորի վերա կռիւ: Աստուած պատժեց նրան, մեր թագաւորին զօրութիւն տուաւ, Բէլին սպանեց: Նրա մարմինը վեր հանեց Նէմրութայ սարի գագաթը, այնտեղ թոնիր փորեց, և դիակը մէջը կախելով, այրեց: Աստուծոյ հրամանով կրակը ջուր դարձաւ և մոխիրը ջրի տակն անցաւ, չը լինի թէ նա երկրի վերա ցրիւ կայ և աշխարհը ապականէ:

Ով որ տեսնէ Նէմրութայ սարի դիրքը և նրա գաթսայաձև գագաթը, ուր կանգնած է փոքրիկ լճակ, կը համոզուի, թէ որքան գեղեցիկ յարմարցրած է այդ աւանդութիւնը մեր պատմութեան առասպելական սկզբի հետ:

Խորենացին ասում է՝ «Հանեալ կախէ ի լեառն մի բարձր զմարմին Բէլայ ի տեսիլ կանանց և որդւոց»: Շատ կարելի է, որ Հայկը Բէլի դիակը, որպէս իւր քաջութեան առարկան, իւր գերդաստանին ցոյց տալէն յետոյ, հեթանոսական օրէնքով այրեց նրան:

Շատ հաւանական է տեղացիների կարծիքը, թէ Նէմրութայ գագաթի լճակի ջուրը, սարի տակովն անցնելով, կազմում է Մեղրագետի ակը:

---

1) Եփրատը հոսում է Մշու դաշտի միջով և կոչվում է Մուրատ գետ:

2) Նէմրութայ կամ Ներրովթայ լեռը Մշու դաշտի արևելահիւսիսային կողմումն է, Վանայ ծովակի մօտ: Նրա մօտն է Գրգուռ սարը, որի մասին աւանդութիւն կայ, թէ Նոյի տապանը նրա գագաթից քսուելով անցաւ, գրգռալու ձայն հանեց, և դորա համար Գրգուռ անուն ստացաւ:

3) Դրանք մի շարք ցցուած ժայռեր են, որոնք հեռուից ուղտի քարաւանի պատկեր են ներկայացնում:

միայն թանգ է առնում, բայց պահանջում է որ հայերը ներկայացումից յետոյ մաքրեն և ներկեն դահլիճի յատակը.... իսկ Մարդասիրական ընկերութիւնն ինչ է անում....

Առաջին, ներքին 5% փոխառութեան գըլխաւոր տարած գումարների ցուցակը, դուրս եկած յունվարի 2-ին, 1875 թ.

№ սէրի	№ տոմ.	Տարած գում.
13,542	50	200,000
15.857	27	75,000
1,402	32	40,000
15,154	27	25,000
3,179	33	
10,327	46	10,000
19,172	12	
10,318	28	
19,515	22	
1,784	34	8,000
16,462	44	
3,797	49	
786	3	
768	13	
14,602	49	
19,415	25	
18,059	13	5,000
14,617	30	
14,412	13	
7,786	17	
7,893	17	
5,085	24	
1,782	40	
1,055	22	
4,269	11	
14,469	17	
4,367	2	
15,247	28	
2,726	46	
15,301	35	1,000
1,164	16	
5,769	2	
14,563	48	
12,938	49	
18,859	24	
5,643	46	
15,403	19	
17,540	14	
505	14	
11,339	20	

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ

Փոքր Ասիոյ սովը տակաւին սոսկալի կոտորածներ է անում, ձմեռուայ վրա հասնելը մի երկրորդ դժբախտութեան պատճառ եղաւ ժողովրդին, ճանապարհների հաղորդակցութիւնները դժուարացան և խեղճ սովատանջները զրկվեցան դրսից շուտափոյթ կերպով պաշարներ ստանալուց: Ամեն կողմից բարեգործական օժանդակութիւնները դեռ շարունակվում են. Նորին Մեծ. Սուլթանը իւր սեպհական կայքից շնորհեց 20000 լիրա, իսկ մայր թագուհին 5000 լիրա: Այդ նմանում է այն հայրերի ծնողական զգացմունքին, որոնք անգութ կերպով իրանց որդիներին ծնշում են, մաշում են քանի նրանք առողջ են, իսկ երբ հիւանդացան, սկսում են սիրել, երբ մեռան, մի քանի կաթիլ արտասուքով միայն մխիթարում են իրանց...

Փոխանակ ժողովրդի հարկերը թեթևացնելու, փոխանակ նրա տնտեսական դրութիւնը բարւոքելու, փոխանակ միջոց տալու երկրագործութեան ծաղկելուն, կառավարութիւնը իւր պարտքերի բացը ծածկելու համար մինչ այն աստիճան հարստահարում է նրանց, որ ժողովուրդը շատ չէ ցանում, որովհետև արդիւնքը չէ կարողանում լրացնել այն հարկերը, որ պէտք է վճարէ կառավարութեանը: Այստեղից հասկանալի է, թէ ինչու սովը յաճախ կրկնվում է նոյն երկրներում:

Նորոգ պատրիարքութեան ժամանակ վրճռուած ազգային խնդիրների կարգում անցաւ և եկեղեցականների ընտրութեան հարցը: Սրոնական ժողովի նոր կանոնադրութեան համաձայն, հոգևորականներ լինելու արժանաւորութիւն ունենալու համար, պէտք է լինել՝ համեստ, բարոյական, կրթված սուրբ գրոց մէջ և ունենալ մի քիչ էլ ուսում.—այդ վերջինը ամենաերկրորդական տեղն է բռնում... Պատուական „Մասիսը" մինչև անգամ այդ ևս աւելորդ էր համարում, նա 1874 ամի իւր 1586 թերթի մէջ յայտնում է այն միտքը, թէ ի՞նչ պէտք է եկեղեցականների դրութիւնը բարւոքելու համար նոր կանոնադրութիւն, երբ մեր մայր Մաշտոցի մէջ ամեն բան գրված է...(?!) թէ ամեն մի նոր վերանորոգութիւն եկեղեցականների վերաբերութեամբ համարվելու է գիղծում Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դէմ և այլն:

Խաւարասէրները, միշտ դէպի հինը, միշտ դէպի յետ, բայց ոչ երբէք մի քայլ առաջ...

Ազգային, փոքր 'ի շատէ հասարակական նշանակութիւն ունեցող, հարցերի կարգում կարելի է դասել և Կ. Պօլսի հայ գաղթականների խնդիրը, որոնք գաւառներից թափվում են դէպի մայրաքաղաքը և տարիներով մնում են այնտեղ: Ազգ. ժողովը վճռեց ազդարարութիւն տալ ծխատէր քահանաներին և եկեղեցիների երեսփոխաններին, որ նրանք խրատեն և համոզեն պանդուխտներին չորս տարուց աւելի չը մնալ Կ. Պօլսում, այլ դառնալ իրանց հայրենիքը: Միշտ պալիատիւ միջոցներ և ոչ արմատական...

Փոխանակ քննելու այն պատճառները, որոնք ստիպեցնում են պանդուխտներին թողնել հայրենիքը, իրանց տունը, տեղը և ընտանիքը, և տասն—քսան տարիներով մաշվել օտարութեան մէջ. փոխանակ մտածելու այն միջոցների մասին, որոնք հնար տային գաղթողներին մնալ իրանց հայրենական հողի վերա և հաստատուն ապրուստ ունենալ՝—ժողովը իւր վճռով տէրտէրներին և մղսիներին է դիմում... Ահա ինչպէս են օգուտ քաղում մեր զարգացած պօլսեցիք Սահմանադրութեան արտօնութիւնից...

Գաղթականութեան հարցը ամենագլխաւոր տեղն է բռնում Տաճկաստանի հայերի վիճակի մէջ: Ամեն տարի հազարաւոր երիտասարդներ Վանից, Մուշից, Բաղէշից, Կարնից և այլ գաւառներից, դիմում են դէպի Կ. Պօլիս իրանց ընտանիքի համար ապրուստ շահելու: Այդ հոսանքը գնալով աւելի ընդարձակ քանակութիւն է ստանում, քանի նոյն երկրներում ժողովրդի ապրուստի հնարները դժուարանում են: Ցաւալին այն է, որ պանդուխտներից շատ քչերին է յաջողվում վերադառնալ իւր հայրենիքը. մեծ մասը կորչում են մայրաքաղաքի մէջ, թողելով հազարաւոր անբախտ և անխնամ ընտանիքներ...

Չենք յիշում, թէ ո՞րքան է վնասում գաղթականութիւնը մեր ազգի աճելութեանը, իսկ աւելի զգալի կորուստ է այն, որ հայ ազգաբնակութիւնը հեռանում է իւր բնիկ կենտրոնից, որի վերա պէտք է հաստատուած լինէր նրա կեանքը և ապագան: Որ նա իւր հայրենական հողից ստանար իւր սնունդը և ոչ մեծ քաղաքներում համալութիւն անէր: Ահա գլխաւոր խնդիրը, որոյ վերա պէտք է ուշադրութիւն դարձնէր ազգ. ժողովը:

Վսեմափայլ Խրիմեան բէյը շնորհեց մի նշանաւոր գումար ազգային սնդուկի պարտքերը վճարելու համար: Բարեգործութիւնը միշտ գեղեցիկ բան է, այդ պատճառաւ էլ Պօլսի լրագրութիւնը ջերմ խնկարկութիւններ է անում: Մենք խորհուրդ կը տայինք ուշադրութիւն դարձնել այն հարցի վերա, որ ազգ. վարչութիւնը կանոնաւորէր իւր անհաշիւ տնտեսութիւնը, որ միւսանգամ նրա սնդուկը մի նոր Խրիմեանի օգնութեան կարօտ չը մնար:

Խրիմեանի բողոքը իւր վերա դրած ծանր զրպարտութեանց մասին մնաց առանց հետևանքի: Խե՜ղճ հայրիկ, մխիթարեցէք ձեզ նրանով, որ այդպէս է մի անզարգացած հասարակութեան մէջ գործիչների վախճանը... Հ՜տո ապրի Պօլսի լրագրութիւնը, նա մի մարդու գործունէութիւնը քննելու ընդունակութիւն չունի, իսկ նրան անձնապէս միտելու վարժուած է...

Կ. պօլսի լրագրութիւնը բացարձակ յայտնում է, թէ Խրիմեանին իւր աթոռից գլորելու համար, մի նշանաւոր տեղից 25000 րուբլի ուղարկուած է եղել, „կծողների" ատամները սրելու և նրանց բերնում լեզու դնելու համար: Որքան ուղիղ է այդ լուրը, մենք չը գիտենք, միայն այսքանը կարող ենք ասել, որ մեր բարձր եկեղեցականների մէջ յիշեալ միջոցը նոր բան չէ. մի ժամանակ նրանք կաշառում էին պարսից շահերին, տաճկաց սուլթաններին և միմեանցից աթոռներ էին խլում, այժմ կաշառում են գրական մամուլը....

Սրոնական ժողովի նախազգուշութիւնը, որ դարձրած էր Կ. պօլսի լրագրութեանը, որ նրանք եկեղեցականներին վերաբերեալ տեղեկութեանց մէջ համեստութիւն պահպանեն, նրանց անձնականութեանը չը դիպչեն և այլն. —այդ հռոմէական կուժը խեղճ „Ասիայի" գլխին կոտրվեցաւ. լրագիրը դադարեցաւ իւր գործունէութիւնից: Սրոնական ժողովը փոխանակ լրագրութեան ձայնը լռեցնելու, աւելի լաւ կանէր հոգևորականներին ուղղել: Կեխտոտ գործը կը մնայ միշտ կեխտոտ, թէ կուզ, գործողը աշխարհական լինէր, թէ կուզ, հոգևորական...

Սահմանադրութեան զանազան յօդուածները, որոնց ժողովրդի այժմեան պահանջներին անհամապատասխան լինելու մասին բողոքում էր Խրիմեանը, —այդ գլխաւոր հարցը նոյնպէս ուշադրութեան առնուած չէ: Իսկ ի՞նչ բաներով զբաղուած է Կ. պօլսի ազգ. վարչութիւնը, աւելի ոչինչ չենք կարող հաղորդել որովհետև մի շօշափելի բան չենք գտնում:

Մելիքզադէ

Եւ արդարև, Նէմրութայ սարից ոչ այնքան հեռու գետնի խորութիւնից չաղրուանաձև դուրս է ժայթքում ջրի ահագին կիտուածք, որտեղից սկիզբն է առնում յիշեալ գետը և անցնում է Մշու դաշտի միջով:

Թէ Բէլը և Նեբրովթը նոյն անուններ են համարվում, որպէս մեր պատմութեան, նոյնպէս և ժողովրդական ասացուածների մէջ, գրանում տարակոյս չը կայ: Հայաստանի միւս մասներում, օրինակ Ղարաբաղի և Ղարադաղի կողմերում, Բէլի անունը առակ է դարձել. իւր հպարտութիւններով յիմարացած մարդուն հայը միշտ ասում է՝ «բելացել է» այսինքն Բէլի բնաւորութիւնն է ստացել:

Հայկայ անունը և յիշատակը նոյնպէս մոռացուած չէ Վասպուրականից. նրա քաջագործութիւնքը դեռ թողել են իրանց հետքերը: Այնտեղ է «Հայկայ կամ Հայոց ձորը»,— Բէլի և մեր դիւցազի պատերազմի դաշտը: Վանայ քաղաքից դուրս մի արուարձան մինչև այսօր կոչվում է Հայկավան: Հայկայ ձորի մէջն է Տըրչող գիւղը, ուր ժողովրդական աւանդութեամբ արեգակի շողը անցաւ Հայկի նետից ծակուած, Բէլի գրահապատ կողքից: Նոյն ձորի մէջն է և Հայկ անունով գիւղը:

***

Շատ հետաքրքրական են աւանդութիւնները օձերի և վիշապների մասին:

Պատմութիւնից մեզ յայտնի է, որ Երուանդեան Տիգրանի ժամանակ օձը և վիշապը հայկական դրօշակի նշանն էին, գուցէ ի յիշատակ այն յաղթութեան, որ Տիգրանը գործեց «վիշապազանց» դէմ: Մինչև այսօր Տարօնի Նահանգի արևելահարաւային կողմում մնում են Օձ քաղաքի աւերակների հետքերը, ուր այժմ նոյն անունով փոքրիկ գիւղ կայ: Տարօնի պատմիչ Յովհանն եպիսկոպոսը վիշապ անունով քաղաք է յիշում նոյն նահանգում Աշտիշատայ մօտ:

Առ հասարակ օձերի, մանաւանդ վիշապների վերա նայում է հայը, որպէս գերբնական զօրութիւնների վերա: Հեղինակն ասում է, թէ մինչև այսօր Տարօնի և Վասպուրականի մէջ մի տեսակ օձեր համարվում են երկրի պաշտպաններ, և նըրանց չարչարելը կամ սպանելը մեղք է համարվում: Այլ և մասնաւոր տներում երբ թէ բնակվում են օձեր, որոնք նոյն գերդաստանի պաշտպանն են, որոնց գոյութեան հետ կապակից է այն ընտանիքի բախտը, յաջողութիւնը, կամ անյաջողութիւնը: Հեղինակը յիշում է և մի առասպել, թէ որպէս մի տան պաշտպան օձը սպանվելով, ընտանիքը անբախտութեան է ենթարկվում:

Մինչև այսօր սովորութիւն կայ, որ երեխաների քթակի վերա կարում են օձի կամ վիշապի ձև ունեցող արծաթեայ բժժանքներ. իհարկէ, այդ զարդարանքի համար չէ, այլ ունի մի դիւթական նշանակութիւն 1). Որպէս Հայաստանի շատ տեղերում երեխաների քթակի վերա կարում են արծաթեայ մահիկներ 2), այսինքն կիսալուսնի ձև ունեցող մի զարդ. նոյնը յուլունքներով շարած, հարսները կապում են իրանց պարանոցին: Որպէս երևում է, դրանք հին հեթանոսական սըրբութիւններ են, որոնք ունէին նոյն նշանակութիւնը, որպէս խաչի գործածութիւնը քրիստոնէական աշխարհում:

Թէ լուսինը պաշտվում էր հայերից որպէս Աստուած, այդ մենք գիտենք, իսկ թէ օձերը և վիշապները նոյն արտօնութիւնն էին վայելում, այդ հարցը այնքան տարակուսական է, որ խորին քննութիւնների է կարօտ: Միայն կասենք, որ օձերը և վիշապները կախարդութեան մէջ մեծ դեր էին խաղում: Եւ այսօր օձի շապիկը հայը պահում է իւր ծոցում, տալով նրան թիլիսմանական նշանակութիւն:

Վիշապները իրանց հսկայական զօրութեամբ անկարելի բան է, որ նոյն ազդեցութիւնը չունենային հայի մտահաւատութեան վերա, որպէս Եգիպտոսում և Հնդկաստանում: Առ հասարակ հայը նայում է վիշապների վերա, որպէս անմահ էակների վերա. երբ թէ վիշապը հազար տարեկան դառնալէն յետոյ, հրեշտակները քաշում են նրան դէպի երկինքը, որ երկիրը չապականէ: Այդպէս է նայում հայը թաթառի, կամ դէպի երկինքը բարձրացող պտուտվող մրրիկների սիւների վերա: Ցիշեալ երևոյթներին նա տալիս է մի խորհրդական նշանակութիւն, որպէս թէ վիշապներ էին քաշվում:

Վասպուրականի հայերը հաւատում են, թէ Վանայ ծովակի խորքումը բնակվում է մի վիթխարի վիշապ, որի վերա պատմուած հրաշալիքները յիշեցնում են Հօրայ լևիթանը:

Աւելի առասպելական բնաւորութիւն ունի տեղային հայերի կարծիքը օձերի մասին. երբ թէ նրանք մի կազմակերպուած կառավարութիւն ունեն, թագաւորը կրում է թանգագին գոհարներով զարդարած պսակ. նրա թագուհին բոցագոյն գիսակներ ունի. թէ նրանց ամրոցը գտնվում է Գազոնաց լերան այրերի մէջ. Թագաւորը իւր զօրքերով կռուելու է գնում Դիարբեքիրի (Տիգրանակերտի) կողմերում բնակվող իւր հպատակ օձերի հետ, երբ նրանք ապստամբվում են, յաղթում է նրանց և դառնում է գերիներով և անհուն աւարով 1) և այլն.

Այդ առասպելը չէ՞ յիշեցնում արդեօք մեր Երուանդեան Տիգրանի պատերազմը Աժդահակի և վիշապազանց հետ 2).

***

Հայաստանի լճերը, գետերը և աղբիւրները պահպանել են տակաւին իրանց Ներեան կոյսերը և հաւերժհարսունքը: Մինչև այսօր պատմվում են զանազան զրոյցներ «հրեղէն աղջիկների» մասին: Վանայ գաւառում հայոց հուրիաների 3) սրսկապանն է Արջակայ 4) լճակը: Տարփաւոր երիտասարդները իրանց պատրաստում են զանազան կախարդական միջոցներով և գիշերը պարկում են նոյն լճակի ափերու մօտ, որ «հրեղէն աղջիկները» ջրից դուրս գալու ժամանակ, յափըշտակեն նրանց:

Նոյն լճակում կան և «հրեղէն նժոյգներ» որոնց բաշը հիւսում են հաւերժհարսունքը իրանց քընքոյշ մատներով և այլն.

(Կը շարունակվի)

1) Թիֆլիսի կինտոներն ևս կրում են իրանց բըթամատի վերա գալարուած օձի ձև ունեցող մատնիք.

2) Մահիկ պարսկերէն մահ բառից է, որ նշանակում է լուսին.

1) Այդ աւանդութիւնը սոյն իսկ ձևով պատմվում է Նախիջևանի մօտ գտնվող Իլան-Դաղըի (օձի սարի) մէջ բնակւող օձերի և նրանց պետութեան մասին.

2 Աժդահա պարսից և մեզանից լեզուով նշանակում է վիշապ. Խորենացին նկարագրում է Տիգրանի պատերազմը «վիշապազանց» հետ և թէ որպիսի առասպելաբանական կերպարանք ստացաւ նա հայերի ժողովրդական վէպերի մէջ.

3) Հուրիա, այդպէս են կոչվում Մուհամմէդի դրախտի հաւերժհարսունքը. այդ արաբական անունը գուցէ կազմուել է մեր հուր բառից. հրեղէն կոչվում են մեզանում այն էակները, որոնք մարմին չունեն.

4) Արջակայ, ժողովրդական բարբառում աղճատուած անուն է, փոխանակ ասելու Արշակայ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Անգլիական լրագիրները ստացել են հետեւեալ տխրալի լուրը՝ „Cospatrick“ նաւը որ տանում էր գաղթականներին, Նոր-Զէլանդիայից փոքր ինչ հեռանալով, կրակ ընկաւ և ամբողջութեամբ այրվեցաւ. Նաւի վրա եղած 465 հոգուց, միայն երեք մարդ ազատվեցաւ մահից։

—Ինչպէս հաղորդեց հեռագիրը ֆրանսիական Ազգային ժողովը 9 (21) յունվարի սկսեց վերաքննել սահմանադրական օրէնքները։

—Երիտասարդ Ալֆօնս որ յայտնված է Սպանիայի թագաւոր (17 տարեկան) արդէն ճանապարհ ընկաւ իր գահը ընդունելու համար։ Մօտ օրերումս նա Մարսէլիումն էր և մեծ պատւով ընդունվեցաւ սպանիական տէրութեան ներկայացուցիչներից, որք եկած էին այդտեղ։

—Սպանիայի լրագիրները հաղորդում են, որ Կաստէլլարը մնալու չէ Սպանիայում, նա մինչև անգամ հրաժարվել է Մադրիդի համալսարանի մէջ ունեցած պրօֆէսօրի պաշտօնից և գնալու է Շվէյցարիա և յետոյ Ֆրանսիա։

—Գերմանական „Norddeutsche Allg. Zeitg.“ տըպում է մի յօդված Էլզաս-Լօթարինգիայի վրա, որտեղ յարձակվում է այդ երկրի կղերական ներկայացուցիչների վրա Բայխստագում։ Լրագիրը ասում է որ երկիրը եթէ մնար ֆրանսիական տիրապետութեան տակ, իւրաքանչիւր էլզասցի պէտք է 613 ֆրանկով մասնակցէր ընդհանուր պետական պարտքին. իսկ Գերմանիան վճարեց 7 մինչև 8 հարիւր միլլիօն ֆրանկ Էլզաս-Լօթարինգիայի համար։

—Ֆրանսիական ազգային-ժողովի բացման առիթով, մարշալ Մակ-Մահօնի պատգամագիրը կարդացվեցաւ։ Այդ պատգամագրի մէջ ասված է, որ Ֆրանսիայի յարաբերութիւնները օտար երկիրների հետ բարեկամական են, որ Ֆրանսիայի ներքին կեանքը, առուտուրը, երկրագործութիւնը սկսում են զարգանալ, միայն ամենքը ցանկանում են հաստատ իշխանութեան ձևի և այդ բանի մասին նա յոյս ունի թէ պէտք է հոգայ ազգային-ժողովը։

—Աւստրօ-Օտօման բանկը Օսմանեան կայսերական բանկի հետ ձուլվելու վրա լինելու պատճառով, առաջինի բաժիններում էլ ոչինչ գործ չը կայ։

—Փարիզի նոր Օպէրան մեծ հանդիսով բացվեցաւ յունվարի առաջին օրերին։

—Ինչպէս լրագիրները հաղորդում են ֆրանսիական երեւելի հանրապետականներից և ծայրայեղ ռամկապետականներից մինը՝ Լըդրիւ-Րօլէն դեկտեմբերի վերջին օրերում վախճանվեցաւ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մարմիններ այրելու հարցը լրագրում կարդալուց յետոյ, Ա... գիւղի մի բնակիչ առաջարկում է փոխանակ մարմինները այրելով, նրանց բոլորովին ապարդիւն անել,—ճարպը վերցնել և նրանից սապոն շինել։

***

„Новое Время“ ռուս լրագրում կարդում ենք մի յայտարարութիւն նոր ռուսերէն հրատարակութեան Փարիզում. Պ. Իզմայլօվ յայտնում է, որ դիտաւորութիւն ունի հրատարակել Փարիզում մի թերթ «Փարիզեան թղթակցութիւններ „Парижскія Корреспонденція“ անունով, որք կը բովանդակեն բոլոր Փարիզի նորութիւններ և նամակագրութիւնների համար հարուստ հում նիւթեր կը ներկայացնեն, որոնցից այլ ռուս խմբագրութիւններ կարողանան իրանց համար մշակել նամակագրութիւններ և յօդվածները։ Հրատարակութիւնը կը լինի միայն երեւոյթների և անցքերի ճիշդ ներկայացնող, առանց որ և է քաղաքական նպատակին հետևելու։

***

Պ. Յ. Ա. Օնանօվ, որ քիմիա է ուսանում Կարլսրուէ քաղաքի բազմարուեստեան դպրոցում նորերումս մի աշխատութիւն է հրատարակել Ֆօսֆօրի օրգանական միաւորութիւնների մի նոր շարքի մասին։ Այս աշխատութեանը մասնակցել էր և պրօֆէսսօր Միխաէլիս։ Յօդուածի վերնագիրը է՝ „Phosphenylige Säure und die Constitution der phosphorigen Säure“.

***

Ամէրիկայի Բօստօն քաղաքից 6 մղոն հեռու Բօլանդի լճի վրա կախված կամուրջի վերայով նորերումս անցնում էին երկու չորեքձի կառախումբ,—յանկարծ կամուրջը խզելով լճի մէջ խորասուզվել է կառախմբերի հետ միասին։ Այս սարսափելի արկածի զոհ եղողների թիւը, ասում են շատ մեծ պէտք է լինի, որովհետև երկու կառախմբերն էլ լի էին ճանապարհորդներով։

***

Փօթիից գրում են վրաց «Դրօէբա» լրագրին որ դեկտեմբերի 3-ին գիշերուայ $7^1/_2$ ժամին փողոցում երևացել է հրդեհ և այնպէս ընդարձակվել է, որ երկու ժամում այրվել են քսան և երեք փայտեայ խանութներ։ Ասում են թէ ապրանքը շատ քիչ է ազատված։ Տաս խանութ միայն ապահոված է եղել։ Մեկ հրդեհաշիջ մեքենայ բերել են և յետոյ շուտով էլի յետ են տարել, որովհետև անպէտք էր։ Կարծում են թէ վնասը հասնում է մինչև եօթանասուն հազար րուբլ։

***

Վրաց «Դրօէբա» լրագիրը իր № 7 մէջ մի շատ սաստիկ յօդված է գրում ամբողջ հայոց ազգի դէմ։ Փոխելով իր դիրքը և երեք անգամ հրատարակվել սկսելով, պատուելի լրագիրը յանկարծ փոխում է և իր ուղղութիւնը.... Ուր է բարեկամութիւնը, միացած ոյժերով առաջ գնալը։ Որովհետև մի մանէթանոց մշակներից և ծառաներից հաւաքվող տուրքի կապալառուն անիրաւութիւններ է անում (որոնց դէմ մենք հազար անգամ բողոքեցինք, իսկ եթէ պ. Ակակին հայերէն չը գիտէ, պէտք է հարցնէր),—ուրեմն ամբողջ ազգն է մեղաւոր ու գրականութիւնն էլ.... Հայերը քանդում են Թիֆլիս աղա Մահմադ-Խանի պէս, հայերը Թիֆլիսից չինել են նոյն ինչ հրէաներ Բէրդիչևից.... Ափսոս որ երեք անգամ չաբաթը հրատարակվելով «Դրօէբան» ստիպված կը լինի լցնել իր էջերը երեխայական, չիմար, խակ յօդվածներով....

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ОДЕССКІЙ КУПЕЦЪ П. И. БРОДСКІЙ

ОПТОВАЯ ТОРГОВЛЯ ГОЛАНТЕРЕЙНЫМИ ТОВАРАМИ

ВЪ ОДЕССѢ ХАРЬКОВѢ И ПОЛТАВѢ

Имѣю честь объявитьГ. Г. купцамъ, торгующимъ Голантерейными Товарами, что мною открыта съ 5-го Генваря 1875 года: Оптовая торговля Голантерейными товарами въ Тифлисѣ на Атаманской улицѣ въ домѣ Зубалова противъ Духовной семинаріи. Льщу себя надеждою что купцы у меня найдутъ всевозможные голантерейные товары цѣны коимъ будутъ очень выгодны для купцовъ.

П И. БРОДСКІЙ

ՕԴԵՍԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ Պ. Ի. ԲՐՕԴՍԿԻ

ՊԱՐՏԵՕՎ (ՕՊՏՕՎ) ԱՌԵՒՏՈՒՐ ՕԴԵՍՈՒՄԸ, ԽԱՐԿՈՎՈՒՄԸ ԵՒ ՊՈԼՏԱՎՈՒՄԸ ԳԱԼԱՆՏԵՐԷՅՆԻ ԱՊՐԱՆՔՈՎ

Պատիւ ունիմ յայտնելու Պ. Պ. վաճառականներին, որոնք առևտուր են անում գալանտերէյնի ապրանքով որ ես բաց եմ արել Յունվարի 5-ից գալանտերէյնի առևտուր Ռուսաց Սեմինարիայի հանդէպ, պ. Զուբալովի տներում Ատամանսկի քուչի վրայ ուր գտնուումն ամեն տեսակ գալանտերէյնի ապրանք և ծախվումն շատ աժան գներով, յոյս ունիմ, որ պ. պ. վաճառականներին շատ ձեռնտու կլինին այս իմ նոր բերած ապրանքը։

Պ. Ի. ԲՐՕԴՍԿԻ.

Ինժէնէր Սլուչեվսկու գնալու պատճառով, ինժէնէր Լեավդանսկի յանձն է առնում ասֆալտի աշխատութիւններ, ինչպէս՝ յատակների շինելը, մառաններում, խոհանոցներում, պահարաններում և հարկաւորութեան տեղերում և այլ, 12 րուբլով ամեն մի քառակուսի սաժէն. տանիքները (կտուրները) 9 րուբլ։ Միևնոյն ժամանակ կազմում է պլըռօէկտներ զանազան շինութիւնների և յանձն է առնում հսկել տների շինութեան վրա։ Սորա հետ ուշադրութիւն եմ դարձնում, որ ասֆալտի յատակները և կտուրները չեն փտում և պահպանում են շինութիւնները՝ կրակից, խոնաւութիւնից և մկներից և գրեթէ չեն պահանջում վերանորոգութիւն։ Հարցնել՝ Օկրուժնօէ Ինժէնէրնօէ Ուպրավլէնիէ։

1 (2)

Պ. Լանկօ մագազինում ծախվում է պատահմամբ գործածութեան մէջ եղած կօնցէրտի րօյալը (պիանօ) Շտէկկէրի ֆաբրիկայից։

Въ магазинѣ Ланко продается по случаю подержанный концертный рояль фабрики Штеккера. 1 (2)

Բացի այն մասնաւոր դասերից՝ երգեցողութեան, երաժշտութեան և սարրական թէօրիայի, որ տիկին Ժաքայի ուսումնարանի բնակարաններում տալիս են պ. Ալիխանօվ, Միզանդարի և Սավանելի,—ներկայ թւի փետրվարի 1-ից նոյն տեղում տիկին Կլիպիանի կը սկսի դասեր տալ պիանօի վրա, ամսական 7 րուբլ, շաբաթական երկու դասի համար։ Վարձը մուծվում է երկու ամսից առաջ։ Ցանկացողները թող գրվեն տ. Ժաքայի ուսումնարանում։ 1 (2)

ՅՈՒՆՎԱՐԻ 16. ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ ԹԻՖԼԻՍ. 1875.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Յունվարի 15-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպրիալ).	5	90
Բամբակ Երեւանու.	5	
„ Ամերիկայի սերմից	6	55
Բուրդը Թուշի	6	40
Թարաքամի	4	
Շաքարը ռսի (բրօցկու)	8	50
„ միւս տեսակը	8	40
„ զազրան, տրանզիտ	4	90
„ մաքսը վճարած	8	
Շաքարաւազը Ռսի	7	
Ղահվա Լիվանի լաւը	18	
„ Մօկօ շատ լաւը	19	50
„ Մարտինկօի ցածր	15	
Ալիւրը Երեւանի	1	
Ալիւրը Գեանջաւ հասարակ	1	—
„ Շորագեալու	1	10
Գարին	„	60
Մոմ	10	30
Փոխանակագիր Պոլսի	6	35
„ Դավրէժի	4	40
Լօնդօնի կուրսը (Օդեսայի վերայ) 1 լիրան արժ է.	7	15
Մարսէլ և Փարիզ 351 ֆր. արժէ	100	

ՀԵՌԱԳԻՐ

Քսան բառից կազմված հեռագիրը աժէ՝

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի գլխաւոր քաղաքները	1	
Նոր-Նախիջևան.	1	
Մօսկվայ, Ս. Պետերբուրգ. Նիժնի-Նովգորոդ	2	
Աւստրիա	2	75
Անգլիա	3	75
Գերմանիա	2	63
Թիւրքիա	3	
Ֆրանսիա	3	50

ՆԱՒԵՐ

Օդէսայից Փօթի (ամառը) նաւը դուրս է գալիս հինգշաբթի օրերը ժամը 2-ին կէս օրից յետոյ։

Փօթիից Օդէսա կիրակի 6 ժամին կէս օրից յետոյ։

Օդէսաից Փօթի (ձմեռը) հինգշաբթի օրերը 3 ժամին։

Փօթրից Օդէսա չորեքշաբթի օրերը առաւօտեան։

Փօթիից Կ. Պոլիս նաւը դուրս է գալիս երկուշաբթի առաւօտները։

Կ. Պոլսից Փօթի կիրակի առաւօտները։

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 8 ժամին 18 րոպէ առաւօտեան։ Մինչև Սուրամ (խառն գնացքը) երեկոյեան 8 ժամ. 17 րոպէ։

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	8. 18	8. 17
Մցխէթ	9. 18	10. 48
Գորի	11. 39	1. 43
Սուրամ	1. 52	4. 30
Քութայիս	7. 55	
Փօթի	11. 27	

	առաւօտ.
Փօթիից	7. 38
Քութայիս	10. 12
Սուրամ	4. 57
Գորի	7. 23
Մցխէթ	9. 52
Թիֆլիս	10. 49

Թիֆլիս գալիս է ճանապարհորդների գնացքը երեկոյեան 10 ժամին 49 րոպէ։

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գորի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3, 92	2, 18
Քութայիս	9.	6. 75	3. 75
Փօթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՍՏ

Ընդունում է

Ռուսաստանի և Եւրօպա ամեն օր, բացի կիրակի։

Երկուշաբթի

Երևան (Ջուլֆ, Պարսկաստան) Օզուրգէթ, Ախալցխայ, Բէլի Կլիւչ, Բագուի և Գանձակի նահանգ (ծանր փօստ)։

Երեքշաբթի

Սև և Ազով ծովի ռուս նաւահանգիստներ (ձմեռը) Բագուի և Գանձակի նահանգներ (թեթև փօստ)։ Նուխի (Ցարսկի Կոլօդցի, Զաքաթալ, Սղնախ, Թէլաւ, Լագօդէխ) թեթև փօստ։

Չորեքշաբթի

Երևան, (Ջուլֆ, Ալէքսանդրապօլ, Նոր-Բայազեդ) Զուգդիդ։

Հինգշաբթի

Սև և Միջերկրական ծովի առճկաց նաւահանգիստներ։

Ուրբաթ

Երևան (Ջուլֆ, Պարսկաստան, Ալէքսանդրապօլ) Օզուրգէթ, Ախալցխա, Բէլի Կլիւչ, Սև և Ազով ծովի ռուս նաւահանգիստներ, (ամառը), Բագուի և Գանձակի նահանգները (թեթև փօստ)։

Շաբաթ

Նուխի, (Ցարսկ. Կոլօդ. Զաքաթ. Սղն., Թէլաւ).

Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղու կէտեր ամեն օր, բացի կիրակի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կօպ.
Բաց նամակը աժէ.	5
Ռուսաստան նամակը	10
Գերմանիա, Աւստրիա	10
Ֆրանսիա.	13
Անգլիա	14
Շվէյցարիա	14
Թուրքիա (Կ. Պոլիս)	20
Թիւրքիա (ցամաք)	20
Իտալիա	16
Ամերիկա	28
Պարսկաստան	10
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ՓՕՍՏԻ ԿԱՌՔԵՐ

Թիֆլիսից Վլադիկավկաս ամեն օր ամառը 6 ժամին կէս օրից յետոյ իսկ ձմեռը 4 ժամին։

Թիֆլիսից Պիատիգօրսկ, Ստավրապօլ և Ռօստով հինգշաբթի և շաբաթ օրերը 6 ժամին առաւօտեան։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

(Յունվարի 7-ին)

Լօնդօն մի րուբլ աժէ $33^7/_{16}$ պէնս (փոխանակ 40 պէնս)։

Փարիզ մի րուբլ աժէ $349^1/_2$ սանտիմ (փոխանակ 400 սանտիմ)։

Առաջին 5% փոխառութեան տոմսակ	195
Երկրորդ	195
5% բանկի տոմս. 1 շրջանի	$97^7/_8$
„ „ „ 2 „	$97^7/_8$
„ „ „ 3 „	—
5% րէնտա	$101^1/_4$
Ազով-Դօնի բանկի ակցիաներ	—
Օդէսայի Առևտր. բանկի ակցիաներ	235
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտի ընկերութ. օբլիգացիաներ	$90^3/_4$

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—Բագու. Մ. Զ. Պէտք է դրամ ուղարկել, այն ժամանակ գրքերը կարելի է հասցնել ձեզ։

—Ղուբա. Բ. Ս. Ձեր 2 րուբլ հասցրինք Վարդանօվի և ընկ. գրավաճառանոց։

—Վաղարշապատ. Ա. Վ. Ս. Երկու րուբլ հասցրինք նոյն տեղ։

—Շամախի. Ս. Վ. Թող ուղարկեն մեզ դրամ և գրքերն էլ կուղարկենք։

Дозволено Цензурою, 16 Января 1875 г. Тифлисъ

Типографія Меликова и К-°

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ